

Sygn. akt V CSK 133/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 kwietnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Anna Owczarek

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa "T." Dystrybucji Spółki Akcyjnej

(poprzednio: "E." Spółki Akcyjnej)

przeciwko "M." Spółce Akcyjnej

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 kwietnia 2012 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 18 listopada 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 11 lutego 2010 r. Sąd Okręgowy zasadził od pozwanej na rzecz powódki 314 593,61 zł z ustawowymi odsetkami i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ustalił, że w dniu 20 listopada 2000 r. Energetyka SA w B., będąca poprzednikiem prawnym powódki, i pozwana, działająca pod wcześniejszą firmą Przedsiębiorstwo Telekomunikacyjne „S.” SA, zawarły umowę nr 4/00 o udostępnienie prawa drogi. Na podstawie tej umowy pozwana uzyskała prawo między innymi do zamontowania określonych urządzeń telekomunikacyjnych na terenach i urządzeniach elektroenergetycznych stanowiących własność powódki i zobowiązała się w zamian za to płacić określone w umowie miesięczne opłaty. Wspomniana umowa regulowała zasady realizacji inwestycji, rozliczeń, warunki płatności i szczegółowe zasady eksploatacji przedmiotu umowy. Została ona zawarta na 15 lat, z możliwością przedłużenia na kolejne pięć lat. Ponadto w umowie przewidziano możliwość dokonania przez pozwaną cesji praw na rzecz osoby trzeciej z grupy kapitałowej „S.”, która stanie się stroną umowy z chwilą dostarczenia powódce pisemnego oświadczenia pozwanej i wyrażenia przez powódkę pisemnej zgody.

W dniu 29 czerwca 2005 r. pozwana zawarła ze spółką „T. -”, która następnie połączyła się z przedsiębiorstwem „P.” i od 2007 r. występuje pod nazwą „P.”, najpierw porozumienie w sprawie sprzedaży lub korzystania z włókien światłowodowych, a następnie umowy sprzedaży włókien światłowodowych. W umowach sprzedaży przeniosła także na „T. -” z dniem 30 czerwca 2005 r. prawa i obowiązki z umowy z dnia 20 listopada 2000 r. i zobowiązała się uzyskać zgodę powódki na przeniesienie tych praw i obowiązków w terminie 30 dni od dnia zawarcia umowy. Umowa ta została zawarta pod warunkiem zawieszającym uzyskania przez pozwaną zgody powódki na przeniesienie wspomnianych praw i obowiązków. Objęte umową światłowody zostały przekazane nabywcy. W związku z zawartym ze spółką „T.” porozumieniem w sprawie sprzedaży światłowodów, zarząd pozwanej złożył oświadczenie, w którym wyraził wolę zrzeczenia się wszelkich praw i obowiązków wynikających z umowy zwartej z powódką.

W piśmie z dnia 30 września 2005 r. skierowanym przez członka zarządu powódki do dyrektora dystrybucji oddziału powódki w B. - poinformowano, że powódka wyraża zgodę na cesję pod warunkiem uzyskania oświadczenia woli

pozwanej, zbadania kondycji finansowej spółki „T.” do bieżącego regulowania należnych opłat za prawo drogi, uzupełnienia przez „ T.” aktualnego wypisu z rejestru KRS i przyjęcia zasady trójstronnego podpisania „zgody na cesję” w formie aneksu do wiążącej strony umowy.

Do umowy z dnia 20 listopada 2000 r. przygotowano aneks nr 5, zawierający zgodę powódki na cesję przez pozwaną praw i obowiązków wynikających z tej umowy na spółkę „T.”. Aneks ten podpisali pozwana i „T.”, nie podpisała go natomiast powódka. W dniu 20 stycznia 2006 r. zostało zawarte porozumienie, w którym zamieszczono postanowienie w sprawie przelewu na „T.” praw i obowiązków wynikających z umowy z dnia 20 listopada 2000 r. Zawarto w nim także oświadczenie powódki o wyrażeniu zgody na tę cesję. Porozumienie podpisali pozwana i powódka. Pomimo zawartych porozumień powódka wystawiała na pozwaną faktury dotyczące należności wynikających z umowy z dnia 20 listopada 2000 r. Pozwana realizowała te faktury, a następnie wystawiła refaktury na „T -”.

Sąd Okręgowy uznał, że umowa z dnia 20 listopada 2000 r. jest umową nienazwaną, zbliżoną do służebności przesyłu i umowy najmu, zawartą z poszanowaniem przewidzianej w art. 353¹ k.c. zasady swobody umów. Jego zdaniem istota sporu – wobec niekwestionowania wysokości i wymagalności dochodzonego roszczenia – sprowadza się do ustalenia, czy umowa ta nadal wiąże strony, czy też – jak twierdzi pozwana – doszło do skutecznego wstąpienia w jej miejsce spółki „P”. W ocenie Sądu nie nastąpiło skuteczne przeniesienie na spółkę „P.” praw i obowiązków wynikających z umowy z dnia 20 listopada 2000 r.

Zgodnie z art. 519 k.c. przejęcie długu – tak jak to ma miejsce w sprawie – na podstawie umowy dłużnika z osobą trzecią wymaga zgody wierzyciela, wyrażonej wobec którejkolwiek ze stron umowy przejęcia długu. Wprawdzie powódka wyraziła zgodę na przeniesienie praw i obowiązków z umowy z dnia 20 listopada 2000 r. na „T.” w porozumieniu z dnia 20 stycznia 2006 r., podpisanym przez pozwaną i powódkę, jednakże porozumienie to nie doprowadziło do przeniesienia praw i obowiązków wynikających z umowy z dnia 20 listopada 2000 r. Wspomniany skutek nie nastąpił, ponieważ powódka wcześniej uzależniła zgodę na cesję od przyjęcia – poza innymi warunkami – zasady trójstronnego podpisania

„zgody na cesję” w formie aneksu do umowy z dnia 20 listopada 2000 r. Wprawdzie z art. 519 k.c. nie wynika taki obowiązek (wystarczy zgoda wierzyciela złożona którejkolwiek ze stron), jednakże wierzyciel może – w ocenie Sądu – uzależnić skuteczność przejęcia długu także od innych wymagań. Możliwość taka wynika zarówno z zasady swobody umów, jak i z art. 89 k.c. Zdaniem Sądu pozwana przyznała istnienie wspomnianego dodatkowego wymagania. Tymczasem porozumienie z dnia 20 stycznia 2006 r. zostało podpisane tylko przez powódkę i pozwaną, a aneks nr 5 do umowy z dnia 20 listopada 2000 r. – przez pozwaną i „T”. Nie został zatem spełniony jeden z warunków, od którego zależała skuteczność wyrażenia zgody przez powódkę na przeniesienia praw i obowiązków wynikających z umowy z dnia 20 listopada 2000 r. na „T”. W konsekwencji, pozwana dalej jest stroną tej umowy i ma bierną legitymację procesową w sprawie.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanej, dzieląc ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach, pełnomocnik pozwanej zarzucił naruszenie art. 116 w związku z art. 89 k.c., art. 65 w związku z punktem 3.2 i 5.4 umów sprzedaży z dnia 29 czerwca 2005 r., art. 38, art. 39 k.c., art. 66, art. 70, art. 77 § 1, art. 65, art. 78 § 1 k.c. i art. 385 k.p.c. Powołując się na te podstawy, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania albo „o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i wydanie orzeczenia reformatoryjnego”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzewiem sporu w niniejszej sprawie jest kontrowersja między stronami dotycząca kwestii legitymacji biernej pozwanej w procesie. Wiąże się ona z przewidzianą w umowie z dnia 20 listopada 2000 r. możliwością zmiany strony tej umowy. Należy w związku z tym przypomnieć, że prawu polskiemu nie jest znana jako instytucja normatywna umowna zmiany strony. Dlatego zmiany całej strony zobowiązania wzajemnego – jak trafnie przyjął Sąd Apelacyjny – może dokonać w drodze przelewu wierzytelności (art. 509 k.c.) i przejęcia długu (art. 519 k.c.)_. Jest przy tym obojętne, czy nastąpi to w ramach jednej złożonej czynności, czy sukcesywnie. Konieczne jest natomiast, aby czynności prawne stron zawierały elementy niezbędne dla obu tych instytucji.

Sąd odwoławczy, oceniając kwestię skuteczności zmiany strony umowy z dnia 20 listopada 2000 r., dokonanej umowami z dnia 29 czerwca 2005 r., uznał, że nie doszło do niej, ponieważ nie zostało spełnione wymaganie w postaci trójstronnego porozumienia, o którym mowa w piśmie z dnia 30 września 2005 r., będące rezultatem zmiany umowy z dnia 20 listopada 2000 r.

Kwestionując skuteczność zmiany umowy z dnia 20 listopada 2000 r. w zakresie przyjęcia formuły trójstronnego porozumienia jako formy wyrażenia zgody na przejęcie długu, skarżący trafnie zarzucił, że uszło uwagi Sądu, iż w § 10 umowy z dnia 20 listopada 2000 r. strony zastrzegły pisemną zmianę umowy pod rygorem nieważności. Tymczasem Sąd, stwierdzając skuteczność dokonania omawianej zmiany umowy, w ogóle nie odniósł się do określonej w przytoczonym w paragrafie umowy formy zmiany umowy. Kwestia, czy doszło do zmiany umowy w zakresie przyjęcia formuły trójstronnego porozumienia jako formy wyrażenia zgody na przejęcie długu ma natomiast istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, albowiem wykluczenie dokonania omawianej zmiany umowy oznaczałoby, że spełnienie wymagania wyrażenia zgody przez wierzyciela na przejęcie długu podlegałoby ocenie – wobec nieuregulowania tej kwestii w umowie – na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego, uzupełniających zgodnie z art. 56 k.c. treść umowy z dnia 20 listopada 2000 r. W tej sytuacji nie można odeprzeć zarzutu skarżącej, że Sąd z naruszeniem art. 77 § 1 k.c. uznał, że zmiana umowy z dnia 20 listopada 2000 r. mogła nastąpić w innej formie niż pisemna. Rację ma skarżąca, że w okolicznościach sprawy wykluczona jest zwłaszcza możliwość wyrażenia konkludentnie oświadczeń woli co do zmiany umowy, na co zdają się wskazywać wywody Sądu akcentujące zachowanie stron procesu i spółki „T.”, mające świadczyć o złożeniu oświadczeń woli w zakresie przyjęcia formuły trójstronnego porozumienia.

Z dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych wynika, że w dniu 30 września 2005 r. członek zarządu powódki skierował do jej oddziału w B. pismo, w którym zgodę na przejęcie długu przez spółkę „T.” uzależnił od przyjęcia m.in. formuły trójstronnego porozumienia jako formy wyrażenia zgody na przejęcie długu. Pismo to Sąd wykorzystał przy ocenie skuteczności zmiany umowy z dnia 20 listopada 2000 r. w zakresie przyjęcia formuły trójstronnego porozumienia. Uszło jednak

uwagi Sądu – co trafnie podniesiono w skardze kasacyjnej – że oświadczenie zawarte w przytoczonym piśmie zostało złożone przez jednego członka wieloosobowego zarządu powódki. Niezbędna była zatem ocena skuteczności tego oświadczenia – czego Sąd nie zrobił – z punktu widzenia obowiązujących w powodowej spółce zasad składania oświadczeń przez członków zarządu w imieniu spółki. Ocena tego oświadczenia nie może także pomijać faktu, że zostało ono zawarte w piśmie skierowanym do dyrektora oddziału powódki, a nie do pozwanej i spółki „T”. Potrzeba oceny skuteczności wspomnianego oświadczenia woli zachodzi niezależnie od próby uznawania zawarcia porozumienia co do przyjęcia formuły trójstronnego wyrażenia zgody na przejęcie długu w drodze faktów konkludentnych. Pojęcie czynności prawnej dokonanej przez fakty konkludentne odnosi się bowiem tylko do formy (sposobu) wyrażenia woli. Inną zupełnie kwestią jest natomiast to, czy oświadczenie woli (w tym również wyrażone w formie konkludentnej) pochodzi od osoby, która oświadczenie takie może skutecznie złożyć (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2002 r., I CKN 830/00, niepubl.). W konsekwencji, nie można odeprzeć zarzutu skarżącej, że Sąd z naruszeniem art. 38 k.c. przyjął, że oświadczenie zawarte w piśmie z dnia 30 września 2005 r. zostało złożone przez osobę prawną – powodową spółkę działającą przez jej organ w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie.

Sąd Apelacyjny uznał, powołując się na zawarte w punktach 3.1, 3.2, 7.1 i 7.4 postanowienia umów sprzedaży z dnia 29 czerwca 2005 r., że przewidziana w umowie z dnia 20 listopada 2000 r. możliwość zmiany strony tej umowy nie nastąpiła, ponieważ zawarte w umowach sprzedaży z dnia 29 czerwca 2005 r. postanowienia o przeniesieniu praw i obowiązków wynikających z umowy z dnia 20 listopada 2000 r., z powodu niezyskania przez pozwaną w terminie określonym w pkt 3.2 tych umów (30 dni od ich zawarcia) zgody wierzyciela, nie weszły w życie, nie wywołały skutków prawnych. Kwestionując to stanowisko, skarżąca trafnie zarzuciła, że pomija ono postanowienie zawarte w punkcie 5.4 umów sprzedaży z dnia 29 września 2005 r., w którym strony uregulowały skutki nieprzeniesienia prawa drogi, o którym mowa w punkcie 1.3 wymienionych umów, w terminie wskazanym w punkcie 3.1 wymienionych umów lub niewyrażenia przez powodową

spółkę zgody na to przeniesienie w ten sposób, że przyznały spółce „T.” prawo do odstąpienia od tych umów w oznaczonym terminie. W tej sytuacji nie można odmówić racje skarżącej, że wykładnia umów sprzedaży z dnia 29 kwietnia 2005 r. w omanionym zakresie została dokonana z naruszeniem art. 65 k.c. w związku z punktami 3.2 i 5.4 tych umów, albowiem w wypadku przyjęcia, że nieuzyskanie przez pozwaną zgody powódki na przejęcie praw i obowiązków wynikających z umowy z dnia 20 listopada 2000 r. w oznaczonym terminie spowodowało – jak przyjął Sąd – że umowy w tym zakresie nie weszły w życie, pozbawione byłyby sensu postanowienia umów przyznające spółce „T.” prawo do odstąpienia od tych umów. Wykładnia poszczególnych postanowień umowy wymaga uwzględnienia całego kontekstu oraz związków między postanowieniami umowy, nie można zatem przyjąć takiego znaczenia interpretowanego postanowienia, które pozostawałoby w sprzeczności z pozostałymi postanowieniami umowy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2009 r., IV CSK 558/08, niepubl.). Zakwestionowana przez skarżąca przyjęta przez Sąd wykładnia wymienionych umów pomija także fakt, że aneksem nr 1 z dnia 19 września 2005 r. do umowy sprzedaży włókien światłowodowych na odcinku Oświęcim-Dwory-Komorowice termin przewidziany w punkcie 3.2 tej umowy został przedłużony do 30 września 2005 r.

Pogłębionej analizy wymaga także kwalifikacja terminów przewidzianych w punktach 3.2 umów sprzedaży z dnia 29 września 2005 r., uznanych przez Sąd za zastrzeżenie w rozumieniu art. 116 k.c. terminu odnoszącego się wprost do skutków czynności prawnej „przeniesienia praw i obowiązków wynikających z umowy z dnia 20 listopada 2000 r.” Tymczasem z brzmienia zawartych w przytoczonych punktach umów postanowień wynika, że określony w nich termin dotyczy uzyskania przez pozwaną zgody powódki na dokonanie wspomnianej czynności prawnej. Z tych postanowień nie wynika zaś wprost, aby był to także termin – jak przyjął Sąd – do wyrażenia zgody przez wierzyciela na przejęcie długu. W tej sytuacji nie jest także możliwe odparcie zarzut skarżącej, że Sąd z naruszeniem art. 116 w związku z art. 89 i art. 65 w związku z art. 3.2 umów sprzedaży z dnia 29 września 2005 r. uznał, że uzyskanie zgody powódki na przejęcie długu zostało obwarowane terminem w rozumieniu art. 116 k.c.

Nie można wykluczyć, że ze względu na sposób sformułowania postanowień zawartych w punktów 3.2 umów sprzedaży z dnia 29 czerwca 2005 r. – co podniosła skarżąca – bezskuteczny upływ przewidzianych w nich terminów mógłby stanowić jedynie podstawę do odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanej z tytułu nienależytego wykonania umów.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).